

METODIKA VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU

Permakultura v praxi

Výsadba trvalkového a bylinkového záhonu podle podmínek místa

Projekt	Cesta k přírodě a zpátky k sobě
Registrační číslo	CZ.10.01.01/00/24_062/0000987
Příjemce	Bludiště, z. s., IČ 22771328

2026

Vazba na realizaci: Metodika vychází ze zkušeností získaných při workshopu „Permakultura v praxi - výsadba trvalkových záhonů, bylinek a ekologických zahrádek“ (28. 5. 2026).

Projekt „Cesta k přírodě a zpátky k sobě“ (reg. č. CZ.10.01.01/00/24_062/0000987) je spolufinancován Evropskou unií v rámci Operačního programu Spravedlivá transformace 2021-2027.

Spolufinancováno
Evropskou unií

Ministerstvo životního prostředí

STÁTNÍ FOND
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
ČESKÉ REPUBLIKY

1. Jak s metodikou pracovat

Metodika převádí principy pozorování a permakulturního designu do bezpečné praktické výsadby. Účastníci přečtou místo, zhodnotí půdu a vodu, sestaví rostlinné společenstvo, připraví záhon, vysadí trvalky a byliny a vytvoří plán následné péče. Pokud nelze pracovat venku, používá se modelový záhon v nádobách.

Základní princip: Rostlinu nevybíráme jen podle vzhledu. Nejprve zjišťujeme světlo, půdu, vodu, prostor a způsob péče; teprve potom skládáme druhy, které mohou na místě dlouhodobě prospívat.

Metodika v kostce

Doporučený rozsah	5 hodin včetně dvou krátkých přestávek
Cílová skupina	Dospělá veřejnost, začínající zahrádkáři, rodiny a komunitní skupiny
Velikost skupiny	8-20 osob; při skupině nad 16 osob je vhodný druhý facilitátor
Forma	Praktický workshop s pozorováním místa, návrhem osazení a společnou výsadbou
Místo	Zahrada nebo komunitní pozemek; náhradní varianta v učebně s nádobami a modelovým plánem
Návazná aktivita	Sezonní kontrola ujmoutí rostlin, půdního pokryvu, zálivky a výskytu opylovačů
Odborná opora	Samostatná lektorská karta: klíčová fakta, časté otázky a kritéria zpětné vazby
Hlavní výstup	Vysazený modelový záhon nebo nádoba s mapou druhů a plánem péče

Cílová skupina a přístup

Lektor neprezentuje doprovodnou výsadbu jako zaručený seznam „dobrých sousedů“. Vztahy mezi rostlinami posuzuje podle nároků na světlo, vláhu, půdu, prostoru, délky života, růstu a údržby. Důraz klade na pestrou strukturu, postupné kvetení, ochranu půdy a možnost úprav podle pozorování.

2. Vzdělávací cíle a očekávané výsledky

Účastník po absolvování programu

- provede jednoduché hodnocení světla, půdy, vláh, proudění vzduchu a provozu místa;
- vybere trvalky a byliny podle stanoviště, konečné velikosti a potřebné péče;
- sestaví výsadbu s různou výškou, dobou kvetení, funkcí a přínosem pro opylovače;
- bezpečně připraví výsadbové místo, rozmístí rostliny, vysadí je ve správné hloubce a zalije;
- použije organickou hmotu a mulč přiměřeně půdě a vysazeným druhům;
- vytvoří plán závlivky, kontroly, doplnění a šetrné údržby během první sezony.

Rozvíjené kompetence

Oblast	Co se rozvíjí	Příklad z programu
Čtení stanoviště	Pozorování světla, půdy a vláh	Stanovištní karta
Návrh výsadby	Skládání funkcí a prostorových nároků	Plán trvalkového záhonu
Praktická dovednost	Výsadba, závlivka a pokryv půdy	Společně osazená plocha
Adaptivní péče	Pozorování a úprava podle vývoje	Sezonní kontrolní plán

Vazba na klimatickou změnu a transformaci regionu

Druhově pestrá a stanovištně vhodná výsadba může přispět k ochraně půdy, zadržení vody, ochlazení prostoru a podpoře opylovačů. V regionu zatíženém suchem a tepelnými výkyvy je důležité volit odolné řešení, které nevyžaduje nepřiměřené množství vody, chemických zásahů ani práce.

Důležité rozlišení: Pestrá výsadba neznamená náhodné smíchání co nejvíce druhů. Funkční záhon respektuje stanoviště, konečnou velikost rostlin a budoucí údržbu.

3. LEKTORSKÁ KARTA: odborné minimum a zpětná vazba

Tuto stránku si lektor projde před programem a může ji mít během práce po ruce. Obsahuje odborná východiska, podle kterých doplňuje výklad, opravuje nepřesnosti a dává účastníkům zpětnou vazbu. Nehodnotí životní styl člověka; hodnotí správnost úvahy, bezpečnost a vhodnost řešení pro konkrétní podmínky.

Co musí lektor bezpečně znát

Stanoviště: základ tvoří délka přímého oslunění, charakter půdy, odtok a zadržení vody, vítr, zimní podmínky a provoz kolem záhonu. Jedna fotografie nebo jeden slunečný den nemusí zachytit celý rok.

Půda: strukturu lze orientačně hodnotit pohledem, hmatem, vsakem a známkami půdního života. Přidání vyzrálého kompostu může pomoci, ale příliš mnoho živin nebo hluboké převrácení není vhodné pro každý typ výsadby.

Výběr rostlin: rozhoduje mrazuvzdornost, světlo, vláha, konečná výška a šířka, způsob růstu a užívání. Druhy označené jako byliny nemusí být automaticky jedlé nebo bezpečné pro každého.

Struktura výsadby: užitečné je kombinovat kosterní, doprovodné a půdopokryvné rostliny, různé doby kvetení a stabilní pokryv půdy. Každý druh musí mít dost prostoru, aby jej agresivnější soused nevytlačil.

Opylovači a biodiverzita: zdroje nektaru a pylu v průběhu sezony, omezení pesticidů, voda a úkryty mohou zvýšit hodnotu zahrady pro hmyz. Kultivar s plnými květy ale nemusí poskytovat stejný přístup k potravě jako jednoduchý květ.

Výsadba a péče: kořenový bal se před výsadbou zkontroluje a podle potřeby zavlaží, rostlina se sází přibližně do původní hloubky, půda se jemně přitlačí a důkladně zalije. První týdny vyžadují častější kontrolu než zavedený záhon.

Otázky, na které se připravit

„Musím půdu před výsadbou celou zryt?“ Ne vždy. Záleží na zhutnění, plevelu, stavu půdy a typu výsadby. Často stačí lokální příprava a pokrytí, jindy je potřeba cílený zásah.

„Které rostliny se navzájem podporují?“ Neexistuje univerzální tabulka. Spolehlivější je porovnat jejich nároky, konečnou velikost, dobu růstu a funkce a potom vztah pozorovat.

„Je domácí banánový výluh úplné hnojivo?“ Ne. Jeho složení je proměnlivé, může zapáchat a nepokrývá vyváženou potřebu živin. Pro běžnou výsadbu je bezpečnější pracovat se zdravou půdou, vyzrálým kompostem a cíleným hnojením podle potřeby.

„Je přírodní postřik vždy bezpečný?“ Ne. I rostlinné nebo domácí směsi mohou poškodit rostlinu, užitečný hmyz nebo člověka. Nejprve určete problém a upřednostněte prevenci a mechanická opatření.

Podle čeho dávat zpětnou vazbu

- vhodnost pro stanoviště - odpovídá výběr světlu, půdě, vláze a zimním podmínkám?
- prostor - počítá návrh s konečnou velikostí a způsobem růstu?
- funkce a pestrost - nabízí záhon pokryv, sezonní proměnu a zdroje pro různé organismy?
- technika výsadby - je kořenový bal, hloubka, zálivka a mulč řešen správně?
- udržitelnost péče - je jasné, kdo, kdy a jak bude záhon kontrolovat a doplňovat?

Příklad konkrétní zpětné vazby: Účastník umístí mátu mezi pomalu rostoucí trvalky v malém záhonu. Lektor ocení jedlou a aromatickou funkci, ale upozorní na její rychlé rozrůstání. Navrhne mátu oddělit kořenovou bariérou nebo nádobou a v hlavním záhonu zvolit méně expanzivní bylinu se stejnými nároky na světlo a vláhu.

4. Příprava programu

Pomůcky a materiál

- plán záhonu v měřítku, metr, provázek, kolíky, kartičky rostlin a tužky;
- zdravé, označené sazenice trvalek a bylin vhodných pro dané stanoviště;
- ruční lopatky, rycí vidle, hrábě, konve a nádoby na dočasné uložení půdy;
- pracovní rukavice, pevná obuv, ochrana před sluncem a lékárnička;
- vyzrálý kompost a čistý mulč vhodný pro zvolenou výsadbu;
- nádoby s odtokovými otvory a podmisky pro variantu práce uvnitř;
- pracovní listy, popisové štítky a záznamový arch následné péče.

Příprava prostoru

1. Předem vymezte záhon, ověřte vlastnictví, podzemní sítě a bezpečné pracovní hranice.
2. Připravte stíněné místo pro sazenice a vodu, aby kořeny během výkladu nevyschly.
3. Nářadí rozmístěte tak, aby ostří a násady nezasahovaly do průchodů.
4. Rozdělte skupinu do menších týmů pro měření, návrh, přípravu půdy, výsadbu a značení.
5. Zajistěte lehčí činnosti a možnost práce vsedě pro účastníky s pohybovým omezením.

Doporučení před zahájením

Lektor nejméně jednou zkontroluje místo v obdobných světelných podmínkách, ověří druhy rostlin, zdravotní stav sazenic, dostupnost vody a plán následné péče. Neznámé rostliny se neochutnávají. Výkopy se neprovádějí bez ověření sítí a souhlasu vlastníka.

5. Harmonogram pětihodinového programu

Čas	Blok	Hlavní činnost
0–30 min	Cíl a čtení místa	Světlo, voda, půda, provoz a očekávání
30–75 min	Rostlina na správném místě	Nároky, funkce, velikost a sezonní vývoj
75–120 min	Návrh osazení	Rozmístění, měřítko, pokryv a doba kvetení
120–135 min – přestávka	Přestávka	Příprava pracovních týmů
135–195 min	Příprava půdy a rozměření	Bezpečná práce, struktura půdy a rozmístění sazenic
195–255 min	Výsadba, zálivka a mulč	Praktické osazení modelové plochy
255–270 min – přestávka	Přestávka	Úklid nářadí a doplnění štítků
270–300 min	Kontrola a plán péče	Zpětná vazba, rozdělení odpovědnosti a termín kontroly

Časy jsou orientační.

Zásady vedení programu

- vracejte návrhy k podmínkám místa, nikoli k módnímu seznamu rostlin;
- oddělujte ověřenou pěstitelskou zkušenost od nepodložených tvrzení o „sousedství“ druhů;
- každou fyzicky náročnější činnost předvedte a nabídněte lehčí alternativu;
- během výsadby chraňte kořeny před vyschnutím a půdu před zbytečným udusáním;
- plánujte první sezonu péče stejně pečlivě jako samotné sázení.

6. Podrobný scénář

Blok 1: Cíl a čtení místa (30 minut)

Skupina pojmenuje funkci záhonu a hlavní podmínky stanoviště.

1. Představte cíl, hranice práce a pravidla nářadí.
2. Projděte místo a zaznamenejte slunce, stín, vítr, odtok, zhutnění a pohyb lidí.
3. Ujasněte, zda má záhon především poskytovat byliny, květy pro opylovače, pokryv, estetiku nebo kombinaci funkcí.
4. Označte nejistoty, které bude třeba sledovat v jiné části sezony.

Poznámka pro lektora: Návrh neuzavírejte dříve, než je jasná funkce a následná péče.

Výstup bloku: Stanovištní karta a seznam funkcí.

Blok 2: Rostlina na správném místě (45 minut)

Účastníci porovnají nároky a růstové strategie vybraných druhů.

1. Rozdělte kartičky podle světla a vláh.
2. Doplněte konečnou výšku, šířku, dobu kvetení a způsob šíření.
3. Označte jedlé druhy a zvlášť druhy určené pouze pro okrasu.
4. Vyřadte rostliny, které neodpovídají stanovišti nebo dostupné péči.

Poznámka pro lektora: Běžný český název nemusí stačit k bezpečné identifikaci. Pracujte s označenými sazenicemi.

Výstup bloku: Užší výběr stanovištně vhodných rostlin.

Blok 3: Návrh osazení (45 minut)

Skupina vytvoří čitelný a udržitelný plán v měřítku.

1. Vyznačte okraje, cesty, přístup k vodě a pevné prvky.
2. Rozmístěte největší a dlouhověké druhy.
3. Doplněte doprovodné a půdopokryvné rostliny a zkontrolujte dobu kvetení.
4. Porovnejte počty sazenic s doporučeným sponem a rozpočtem.
5. Připravte variantu pro případ, že některý druh nebude dostupný.

Poznámka pro lektora: Prázdný prostor mezi mladými sazenicemi je normální; nepřehušťujte výsadbu jen pro okamžitý efekt.

Výstup bloku: Plán osazení s počty a rozestupy.

Blok 4: Příprava půdy a rozměření (60 minut)

Účastníci připraví místo bez zbytečného narušení půdy.

1. Odstraňte bezpečně odpad a vytrvalé problematické plevely podle místních podmínek.
2. Uvolněte ztuhlá místa cíleně, nikoli automaticky celou plochu.
3. Podle stavu půdy zapravte nebo na povrch doplňte přiměřené množství vyzrálého kompostu.
4. Provázkem a jmenovkami vyznačte polohy sazenic.
5. Před kopáním znovu zkontrolujte sítě a bezpečný odstup pracovníků.

Poznámka pro lektora: S půdou nepracujte, když je přemokřená; snadno se poškodí její struktura.

Výstup bloku: Připravená a rozměřená výsadbová plocha.

Blok 5: Výsadba, zálivka a mulč (60 minut)

Skupina provede technicky správnou a šetrnou výsadbu.

1. Rozmístíte všechny sazenice podle plánu ještě v květináčích a provedte poslední kontrolu.
2. Vykopejte jamku odpovídající kořenovému balu a zkontrolujte kořeny.
3. Vysadte rostlinu přibližně do původní hloubky, doplňte půdu a jemně přitlačte.
4. Důkladně zalijte ke kořenům a zkontrolujte odtok.
5. Doplňte vhodný mulč tak, aby neležel přímo na bázi rostliny.

Poznámka pro lektora: Novou výsadbu nepřelévejte plošně podle kalendáře; kontrolujte vlhkost u kořenů a počasí.

Výstup bloku: Vysazený, zalitý a označený modelový záhon.

Blok 6: Kontrola a plán péče (30 minut)

Skupina převezme odpovědnost za první sezonu a nastaví zpětnou vazbu.

1. Porovnejte výsledek s plánem a opravte příliš hlubokou výsadbu nebo kontakt mulče se stonky.
2. Rozdělte zálivku, kontrolu plevelů, štítků a zdravotního stavu.
3. Stanovte kontroly po týdnu, měsíci a na konci sezony.
4. Každý запиše jedno pozorování, které může vést k úpravě návrhu.

Poznámka pro lektora: Úhyn jedné rostliny není automaticky selhání celého návrhu; důležitá je příčina a poučení.

Výstup bloku: Plán péče s odpovědností a termíny.

7. Klíčový praktický postup: Výsadba modelového záhonu

Praktický postup shrnuje činnost od poslední kontroly plánu po předání záhonu do péče. Lze jej použít také pro větší nádobu nebo truhlík.

Čas	Činnost	Co lektor sleduje
0-20 min	Rozložení sazenic podle plánu	Rozestupy odpovídají konečné velikosti
20-45 min	Příprava jamek a kontrola kořenů	Hloubka a šířka odpovídá kořenovému balu
45-75 min	Výsadba a jemné přitlačení půdy	Kořenový krček není utopený ani obnažený
75-95 min	Zálivka, kontrola odtoku a mulč	Voda jde ke kořenům a mulč se nedotýká báze
95-120 min	Štítky, mapa a plán péče	Je určen vlastník úkolu a termín kontroly

Pravidla práce s půdou, rostlinami a nářadím

- výsadba se provádí pouze se souhlasem vlastníka a po ověření sítí;
- používejte zdravé, označené rostliny a neochutnávejte neznámé druhy;
- nářadí se odkládá ostřím dolů nebo do vyhrazené zóny mimo průchod;
- rukavice nenahrazují mytí rukou; rány se před prací zakryjí;
- při vedru, bouřce nebo nebezpečném terénu se praktická část přesune nebo přeruší.

8. Práce lektora, reflexe a hodnocení

Role lektora

- propojuje designový záměr se skutečnými podmínkami stanoviště;
- předvádí techniku a průběžně kontroluje bezpečné zacházení s nářadím;
- opravuje pěstitelské mýty věcnou otázkou a pozorováním;
- hlídá, aby druhová pestrost nevedla k přehuštění nebo nevhodné kombinaci nároků;
- uzavírá workshop konkrétní dohodou o následné péči.

Doporučené reflexivní otázky

- Který údaj o stanovišti nejvíce změnil náš výběr?
- Která rostlina má v návrhu více funkcí?
- Kde hrozí konkurence o prostor nebo vodu?
- Co bude během první sezony vyžadovat nejvíce pozornosti?
- Podle čeho poznáme, že záhon funguje i po roce?

Hodnocení programu

Co sledujeme	Jednoduchý nástroj	Příklad ukazatele
Stanoviště	Pozorovací karta	Účastník uvede světlo, vláhu a jedno omezení
Návrh	Plán v měřítku	Rozestupy a druhy odpovídají místu
Technika	Pozorování výsadby	Rostlina je ve správné hloubce a zalitá
Péče	Předávací list	Je stanoven úkol, osoba a termín kontroly

Jak postupovat při zpětné vazbě

1. Nechte autora vysvětlit funkci záhonu a tři hlavní podmínky místa.
2. Pojmenujte jednu dobře zvolenou vazbu mezi rostlinou a stanovištěm.
3. Doplněte otázku na konečnou velikost, vodu, šíření, bezpečnost nebo následnou péči.
4. Navrhněte konkrétní úpravu plánu nebo termín pozorování.

Jednoduchá osnova odpovědi: Co je správně → co je třeba doplnit → proč na tom záleží → jaké řešení je za daných podmínek bezpečné a proveditelné.

9. Pracovní list: Stanoviště a výběr rostlin

U každé vrstvy oddělte pozorovaný údaj od domněnky. Neznámé informace označte k ověření.

Vrstva	Co víme o místě	Důsledek pro výběr
Slunce a stín		
Vláh a odtok		
Půda a zhutnění		
Vítr a teplota		
Prostor a konečná velikost		
Pohyb lidí a zvířat		
Dostupná péče		

Otázky pro kontrolu návrhu

Který druh je na hranici vhodnosti?

Co bude záhon nabízet od jara do podzimu?

Který údaj ověříme až během sezony?

10. Pracovní list: Plán výsadby a první sezony

Plánujte nejen den sázení, ale také zálivku, kontrolu a možnost náhrady.

Kontrolní otázka	Náš plán	Termín / odpovědnost
Jaká je hlavní funkce?		
Které druhy tvoří kostru?		
Co pokryje půdu?		
Jak řešíme dobu kvetení?		
Jak bude probíhat zálivka?		
Co budeme kontrolovat?		
Kdy návrh vyhodnotíme?		

Můj pěstitelský první krok

Místo: _____

Rostlina nebo úprava: _____

Termín: _____

Co budu pozorovat: _____

Připomínka: Nejlepší rostlina není ta nejoblíbenější, ale ta, která odpovídá místu, prostoru a péči, kterou jí skutečně můžeme dát.

11. Zdroje a odborné ukotvení

Metodika propojuje principy agroekologie, ochrany biodiverzity, zelené infrastruktury a bezpečné práce s půdou.

1. **FAO:** The 10 Elements of Agroecology. <https://www.fao.org/agroecology/overview/the-10-elements-of-agroecology/en>
2. **Evropská komise:** Green infrastructure. https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/green-infrastructure_en
3. **Evropská komise:** Biodiversity Strategy for 2030. https://environment.ec.europa.eu/strategy/biodiversity-strategy-2030_en
4. **Evropská komise:** Pollinator Park. https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/pollinator-park_en
5. **US EPA:** Interim Guidelines for Safe Gardening Practices. <https://nepis.epa.gov/Exe/ZyPURL.cgi?Dockey=P100BZTN.TXT>

Odkazy ověřeny 20. 8. 2026.

Autorská poznámka: Metodika je určena pro neformální environmentální vzdělávání dospělých. Lektor ji může přizpůsobit zkušenostem a místním podmínkám skupiny při zachování vzdělávacích cílů, bezpečnostních zásad a věcné správnosti.

Vytvořeno v rámci projektu „Cesta k přírodě a zpátky k sobě“, reg. č. CZ.10.01.01/00/24_062/0000987. Příjemce:
Bludiště, z. s.